

EUROPEANIZACIJOS SAMPRATOS KAITA

Monika ŪSELYTĖ- KRAVČIONOK
LSTC Socialinės gerovės institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas: uselyte.m@gmail.com

Santrauka. Teoriniame straipsnyje analizuojama europeanizacijos sampratos kaita ir problematika. Įvairių mokslo disciplinų atstovai domisi europeanizacijos fenomenu, tačiau konsensuso europeanizacijos tema plačiame akademiniam diskurse nerandama jau trečią dešimtmetį. Nesutariama dėl europeanizacijos sąvokos, koncepto, grindžiančių teorijų. Iki šiol nėra aišku nuo ko priklauso europeanizacijos traktavimas, skirtingais laikotarpiais skirtingai buvo suvokiama europeanizacijos fenomeno kilmė ir reikšmė šalims, skirtingos metodologijos naudotos europeanizacijai vertinti. Šiame straipsnyje analizuojant europeanizacijos konceptus siekiama identifikuoti pagrindinius požiūrius į europeanizaciją. Iš to kyla ir straipsnyje analizuojama problema – europeanizacijos supratimo kaita ir įvairovė.

Raktažodžiai: Europeanizacija, europeanizacijos teorinės priegigos, horizontali ir vertikali europeanizacija, „Goodness of Fit“ modelis ir Nacionalinės strategijos modelis, Europos Sąjunga.

Įvadas

Akademinė literatūra nepateikia atsakymo, kas yra ar kas nėra europeanizacija, neapibrėžia šio fenomeno veiklos sričių, nesutaria dėl teorinių priegigų, galinčių paaiškinti šį fenomeną, ir kelia klausimus, ar pati europeanizacija galėtų būtų kitus reiškinius aiškinančia teorija, bei ieško metodologinių sprendimų europeanizacijos tyrimams atlikti. Dėl neatsakytų klausimų gausos ir mokslinės literatūros šia tema išsibarstymo kyla straipsnyje analizuojama problema – europeanizacijos sampratos kaita ir įvairovė.

Vienuose tyrimuose europeanizacija suprantama kaip Europos Sąjungos (ES) veiksmai tam tikroje srityje, o kituose europeanizacija suprantama plačiau, kaip regioninės politikos, kultūros dalis, nesibaigianti vien ES veiksmis. Neofunkcionalizmo ir integracijos teorijos šalininkai aktyviai diskutavo dėl įgalinančios ar ribojančios nacionalinių valstybių pozicijos europeanizacijos procese (Risse, 2005). Pastaraisiais dešimtmečiais europeanizacijos studijų apimtis išsiplėtė. Europeanizacija tapo aktualiu tarpdisciplininių studijų objektu, apimančiu europeanizacijos ontologinius, konceptualizavimo, teorinės raidos, metodologinių priegigų, apibrėžimo paieškos ir raidos tyrimus.

Spartų tyrimų skaičiaus augimą lėmė tai, kad ES apėmė plačią geografinę zoną, tad įvairių tyrimų radosi skirtingose šalyse, bei aprėpė platų interesų lauką, kuris lėmė skirtingų sričių tyrimus. Plačiai šalyse ir tyrimų srityse paplitusios europeanizacijos studijos nevientisos kiekybės ir kokybės aspektais – tyrimai išliko teoriškai ir metodologiškai suskaidyti, prastai apibrėžti, pristatantys tik konkrečiam tyrimui aktualią informacijos dalį, bet nepateikiantys kokybinių atsakymų ir europeanizaciją paaiškinančių modelių.

Kiekybiškai augantys tyrimai galiausiai sukėlė daugiau klausimų nei pateikė atsakymų (Radealli, 2000; Dyson, 2002; Vink, Graziano, 2008). Europeanizacijos tyrimų kokybę stabdė pirmojo dešimtmečio tyrimuose naudoti netikslūs, aptakūs apibrėžimai, kurie lengvai galėjo būti taikomi apibrėžiant skirtingus procesus, pvz., europeanizaciją ir Europos integraciją (Radaelli, 2000). Europeanizacijos poveikis nebuvo atskiriamas ir nuo galimų globalizacijos ar liberalizacijos pasekmių tiriamoje srityje. Užuoat aiškiai apibrėžę europeanizacijos sampratos ribas, mokslininkai iš karto imasi analizuoti tam tikrą europeanizacijos aspektą tam tikroje srityje bei, dažnu atveju, tam tikroje geografinėje zonoje – pavyzdžiui, Turkijos užimtumo politikos europeanizacijos tyrimai iliustruoja tyrimų išsibarstymą: atskira sritis, atskira šalis ir netgi už ES ribų.

Retrospektyviai europeanizacijos tyrimus galima suskirstyti į keturis laikotarpius (1 lentelė), konceptualiai – į vertikalią ir horizontalią europeanizaciją.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti europeanizacijos konceptualaus supratimo kaitą. Straipsnis yra teorinio pobūdžio, jame, remiantis mokslininkų darbais, siekiama analizuoti teorinius europeanizacijos tyrinėjimus, juos apibendrinti, tam naudojama mokslinė literatūra bei analitinis metodas. Lietuvoje teoriniai europeanizacijos aspektai mažai tyrinėjami ir analizuojami, todėl straipsnis prisideda prie teorinio europeanizacijos supratimo Lietuvoje.

1. Europeanizacijos tyrimų raida

Skirtingais laikotarpiais buvo sprendžiami vis kiti europeanizacijos aspektai (1 lentelė), tyrinėjimai siejami su išskirtiniais politiniais, ekonominiais, socialiniais įvykiais Europos regione.

1 lentelė. Europeanizacijos studijų chronologija

Tyrimų laikotarpis	Europeanizacijos tyrimų stadija
1980–1990 m.	Ontologiniai europeanizacijos tyrimai. Ar europeanizacija egzistuoja?
1990–2010 m.	Europeanizacijos mechanizmo tyrimai, konceptualizavimas, teorizavimas. Kaip vyksta europeanizacija?
2010–2015 m.	Europeanizacijos vientisumo klausimai. Kaip atrasti metodus, kurie padėtų suprasti visą europeanizacijos procesą. Keliami europeanizacijos metodologiniai klausimai: <ul style="list-style-type: none"> • kokios galimybės taikyti kiekybinius metodus? • kaip atskirti europeanizaciją nuo liberalizacijos, globalizacijos, teoriniame ir metodologiniame lygmenyje?
2015 – dabar.	Europeanizacijos atsiejimas nuo konkrečių ES veiksmų, vyksta diskusija dėl organinės, personalinės europeanizacijos. ES strategijų įgyvendinimas ir europeanizacija įveikiant pokyčius po ekonominės krizės. Tyrimuose išlieka aktuali ES plėtros tema, šalių kandidačių europeanizacijos studijos, pvz., atliekami europeanizacijos tyrimai Turkijoje.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pirmasis tyrinėjimų etapas siejamas su besivienijančios Europos procesais, Bendrijos įsteigimu, silpstančiu funkcionalistų gebėjimu paaiškinti naujus besivienijančių šalių procesus, neofunkcionalizmo ir integracijos teorijų iškilimu bei aktyviu nesutarimu tarp neofunkcionalistų ir tarptautinių santykių mokslo atstovų dėl europeanizacijos reikšmės

nacionalinių valstybių politikoje ir jų reikšmės ES politikoje (Risse, 2005). Antrasis tyrimų etapas siejamas su Europos žemėlapiu pokyčiais 1990 m., ir paskelbta plėtra į rytus. Trečiasis etapas siejamas su įgyvendinta plėtra ir naujais socialiniais ES iššūkiais, o ketvirtasis prasidėjo po didžiosios ekonominės krizės ir jos sukeltų socialinių rūpesčių.

Skirtingas tyrimų kontekstas lėmė europeanizacijos „narstymą“ dalimis: C. Knill, D. Lehmkuhl (1999), J. P. Olsen (2002), T. Borzel ir T. Risse (2000) analizavo ES poveikio šalims narėms mechanizmus, Radaelli (2000), M. P. Vink ir P. Graziano (2007, 2008) domėjosi europeanizacijos konceptualumo problemomis. Mokslinėje literatūroje europeanizacija yra glaudžiai susiejama su nacionaliniais pokyčiais ir tuo, kaip vidaus politika įgyvendina ES politikos kryptis. B. Deacon ir C. De la Porte (2004), J. Kvist, J. Saari (2007) europeanizaciją aiškino kaip viršnacionalinio lygmens poveikį, kurį ES daro šalims narėms ir kandidatėms. Autorių nuomone, ES poveikis galimas visais atvejais, ypač tais, kai šalies narės ir ES situacijos skiriasi numatytoje srityje – kuo didesnė takoskyra tarp ES ir ES valstybės narės, tuo didesnė terpė europeanizacijai. Tai parodo, jog europeanizacija kyla iš nelygybės. Pats terminas daugiausia vartojamas siekiant parodyti politikos pokytį nacionaliniu lygmeniu, kuris atsiranda dėl prisitaikymo prie ES politikos modelio, idėjų. P. R. Graziano ir M. P. Vink (2013) akcentuoja, jog europeanizacijos tyrimai dažniausiai apima politikos kryptis, kuriose ES turi galios teisių. J. P. Olsen (2002) sampratas suskirstė į penkias kategorijas: pokyčiai už valstybės ribų, Europos lygmens institucijų kūrimas, centrinės (ES) valdžios įsikišimas į ES valstybės narės valdymo sistemas ir valstybė narės įsiskverbimas į ES valdymo sistemas.

Skirtingų sampratų gausa akcentuoja europeanizacijos daugialypiškumą ir mokslininkų pasidalijimą bandant paaiškinti europeanizaciją. Atsižvelgiant į tai, jog naujo reiškinio apibrėžtis gali būti ieškoma per mokslinę praktiką, vis atskleidžiant naujas fenomeno puses, aspektus ir savybes (Graziano, Vink, 2007, 2008), svarbu paminėti, jog europeanizacija visgi liko nesuprasta per daugiau nei du dešimtmečius mokslinės praktikos. Mokslininkai pritrūko konceptualių teorinių pastangų pristatyti visuminę europeanizacijos fenomeno struktūrą (Radaelli, 2002; Graziano, Vink, 2013).

Dažniausiai europeanizacijos tyrimai apibendrinami tuo, kad europeanizacija yra platus, sunkiai paaiškinamas procesas, ir atsižvelgiant į tyrimų įvairovę ir gausą būtų galima manyti, kad europeanizacija gali būti bet kas. Teoriniu lygmeniu iki šiol europeanizacijos aiškinimas remiasi sociologijos mokslo teorijomis – neoinstitucionalizmu, neofunkcionalizmu, racionalaus pasirinkimo, istorinio ir sociologinio institucionalizmo teorijomis, tačiau dažnai pasikartoja akademinė mintis – galbūt europeanizacija turėtų pakeisti poziciją iš paaiškinimo reikalaujančio reiškinio į teoriją, aiškinančią kitus reiškinius. Kalbėdami apie europeanizacijos fenomeno metodologinį aiškinimą, mokslininkai sutinka, kad čia geriausiai tinka kokybiniai tyrimų metodai, tačiau klausimai dėl kiekybinių metodų panaudojimo išlieka atviri. Konceptualių požūrių, europeanizacijos proceso mechanizmą galima suskirstyti į dvi mechanikas – horizontalų ir vertikalų proceso aiškinimą.

2. Vertikalus europeanizacijos konceptas

Vertikali europeanizacija buvo suprantama kaip linijinis procesas, turintis proceso „apačią“ ir „viršų“. Tokiame procese „viršumi“ pristatoma pati ES, o „apačia“ – ES valstybės narės, procesas gali vykti trimis kryptimis – „iš apačios į viršų“, „iš viršaus į apačią“ ir abejomis kryptimis lygiagrečiai. Pirmiausia moksliniuose darbuose atsirado nuomonė, jog europeanizacija vyksta „iš apačios į viršų“ – ES valstybė narė daro poveikį Europos lygmeniui, tyrimuose ES nustatoma kaip nepriklausomas kintamasis. Ši nuomonė vyravo iki 1990–ųjų ir ES paskelbtos plėtros į rytus. ES paskelbus plėtrą, kandidatuojančios šalys privalėjo atitikti numatytus sąjungos standartus, proceso aiškinimas „iš viršaus į apačią“ tapo racionalių atsakų į politinius pokyčius, kai šalys įgyvendina tai, ko reikalauja ES. Vėliau, plėtrai pasibaigus, požiūris „iš viršaus į apačią“ taikomas tik toms sritims, kuriose ES turi labai aiškia kompetenciją ir reguliavimo teises. Šis požiūris moksliniuose tyrimuose nustato priklausomąjį kintamąjį ir teigia, kad ES daro poveikį valstybėms narėms. Trečiasis vertikalaus proceso aiškinimas mokslinėje literatūroje ėmė ryškėti paskutinįjį dešimtmetį pristatant idėją, jog europeanizacija apima abi kryptis ir vyksta lygiagrečiai „iš apačios į viršų“ ir „iš viršaus į apačią“.

3. Europeanizacija „iš apačios į viršų“

Europeanizacija „iš apačios į viršų“ yra ES lygmens pokytis, kurį valstybė narė gali pasiekti „įkeldama“ (angl. *uploading*) idėjas į ES lygmenį. Europeanizacija „iš viršaus į apačią“ yra ES nulemti nacionalinio lygmens pokyčiai šalyse narėse, kurias valstybė narė „parsisiunčia“ (angl. *downloading*) iš ES lygmens į nacionalinį, adaptuoja ir įgyvendina. „Įkėlimo“ procesas vyksta šalims narėms keliant politines, socialines, teisines, institucines, ekonomines problemas į ES lygmens diskusijas, kurios formuoja atskirų veikėjų tarpusavio sąveiką, mezga politinius tinklus, kurie paraleliai dalyvauja kuriant bendras taisykles ir normas, o pastarosios, kilusios iš skirtingų objektų, galiausiai tampa bendrai pripažintomis ES normomis (Risse, 2001). Europeanizacija, kaip rezultatas, sukuriama šalių narių, o ne virš jų esančio subjekto. Mechanizmai, kuriais sukuriamos ir į ES lygmenį ištransliuojamos nacionalinės preferencijos, gali būti skirtingi, tačiau tokių veikėjų dėmesys ir veikla nuo nacionalinio lygmens nukreipiami į ES lygmenį.

Nacionalinės preferencijos gali būti transliuojamos dalyvaujant tarpvalstybinėse derybose, kuriose yra galimybė išsakyti šalies poziciją, dalyvaujant įvairiose tinkluose, kurie prisideda formuojant ES politiką, normas. „Įkeliant“ preferencijas europeanizacija reiškia kartu vykstančius procesus, pokyčius ir abipusio prisitaikymo modelio kūrimą tarp besikuriančių institucijų, kurios sąlygoja funkciškai suskirstytą integraciją (Olsen, 2002). „Iš apačios į viršų“ modelis kritikuojamas dėl to, kad skirtas tik ES šalims narėms, nes savo interesų iškelti į ES lygmenį nebūnant narė – nėra galimybės. Susidomėjus interesų „įkėlimu“, imta domėtis ir tuo, kokio grįžtamojo ryšio sulaukia šalys narės, „įkėlusios“ preferencijas į ES lygmenį. Grįžtamojo ryšio tyrimų sritis nebuvo išplėtotą, kaip ir patys „iš apačios į viršų“ tyrimai nuslopo prasidėjus daugiau kaip dešimtmetį trukusiems „iš viršaus į apačią“ tyrimams (Knill, Lehmkuhl, 1999).

4. Europeanizacija „iš viršaus į apačią“ ir „Goodness of Fit“ modelis

Konceptas „iš viršaus į apačią“ europeanizaciją apibrėžia kaip pagrindinėse vidaus valdymo institucijose ES nulemtus pokyčius, kuriuos lemia ES lygmens institucijos, jų tapatybė ir politikos kūrimas šalyje. ES suprantama kaip kognityvinė ir normatyvinė nuoroda vidaus veikėjams, kurią šie „parsisiunčia“ (angl., *downloading*) į nacionalinį lygmenį ir siekia atitikti. Europeanizacija sklandžiai vyksta tais atvejais, kai ES pateikiamos nuorodos sklandžiai įgyvendinamos šalyje. ES suprantama kaip priežastis pokyčiams, o ES nulemti pokyčiai šalyje priskiriami europeanizacijai ir laikomi proceso pasekme. Skatindama pokyčius ES tampa jų priežastimi, o šalyje įgyvendinti pokyčiai – pasekme. Šiuo principu šalyse narėse politiniai sprendimai, pokyčiai įgyvendinami prisitaikymo prie ES nuorodų – daromo spaudimo – kontekste. Reikalavimų „parsisiuntimas“ ir jų atitikimas konceptualizuotas devintajame dešimtmetyje moksliniuose tyrimuose išplitusiu „Goodness of Fit“ modeliu, pagal kurį ES daro spaudimą šalims narėms įgyvendinti pokyčius, o europeanizacija šalyje priklauso nuo to, kaip gerai valstybė narė atitinka keliamus reikalavimus (Borzel, 1999). „Goodness of Fit“ modelis paremtas prielaida, kad ES daro spaudimą dėl ryškių skirtumų tarp senbuvių šalių narių ir rytų Europos šalių kandidačių, siekdama sudaryti vieningesnę politiką, nuraminti senbuvės valstybes nares, užtikrinti standartą bei valdomą sąjungos funkcionavimą. Nutarusi, kad kažkoks standartas turi pasikeisti, ES daro spaudimą šaliai narei keisti standarto neatitinkančias praktikas. Spaudimas šaliai narei gali atsirasti ne tik siekiant, kad numatytas pokytis būtų įgyvendintas, bet ir siekiant sustabdyti ES požiūrio ar standarto neatitinkančius pokyčius arba siekiant nuraminti pokyčių oponentus (Haverland, 2000).

„Goodness of Fit“ europeanizaciją supranta kaip besiplėtojančią, tobulėjimą skatinančią nuolatinį procesą, kuris dėl savo prigimties neturėtų būti baigtinis, nes įgyvendinus vienus reikalavimus ES galėtų sugeneruoti naujų (Borzel, 2002; Borzel, Risse, 2003). Europeanizacija yra tai, koku mastu ES reikalavimai ir politika turėjo įtakos valstybių narių politikos darbotarkei ir tikslų nustatymui, kaip ES veiklos praktika įtraukta į valstybių narių veiklos praktiką. Nuolatinis europeanizacijos vyksmas nebūtinai lemia jos tolygumą, priklausomai nuo aplinkybių europeanizacija gali turėti pakilimų ir nuopolių. Jei valstybė nustato su europeanizacija susijusius prioritetus, pokyčiai vyksta greičiau ir sklandžiau siekiant įgyvendinti prioritetą. Valstybė narė motyvuota atitikti ES spaudimą – vyksta aktyvi europeanizacija. Pasiekus prioritetą europeanizacija nuslopsta. Pokyčiai, kuriuos šalyje pasiekti sudėtinga, dažnai būna vilkinami, atidėliojami, apsunkinamas jų įgyvendinimas nepaisant ES daromo spaudimo. Šalių motyvacija atlikti pokyčius arba jų vilkinimas reiškia, jog europeanizaciją lemia ne vien daromas spaudimas, bet ir tarpiniai veiksniai, pavyzdžiui, šalies teisinė sistema, demokratijos lygis, veto žaidėjai, šalies institucijos, institucijų formali ir neformali kultūra, ir kita (Radaelli, (2000). Modelis „iš viršaus į apačią“ kritikuojamas dėl ontologinio europeanizacijos lygmens praleidimo. Pastarąjį pakeičia išankstinis nusistatymas, kad ES lemia pokyčius šalyje bei jiems pasiekti daro spaudimą, o šalys savo ruožtu spaudimą atliepia pokyčiais. Toks išankstinis nusistatymas susiaurina kylančius pokyčius iki europeanizacijos,

neįvertindamas, kokią reikšmę matuojamiems pokyčiams gali turėti kitos jėgos, pvz., globalizacija, liberalizacija, bei kaip šios jėgos sąveikauja su europeanizacijos formuojamomis idėjomis ar to, kad procesas gali vykti organiškai.

Kartu vertikalios europeanizacijos modeliai „iš apačios į viršų“ ir „iš viršaus į apačią“ kritikuojami dėl europeanizacijos susiaurinimo iki būtino ryšio su ES veiksmis, nepaliekant galimybių organiškai vykstančiam procesui ir bendrinių europeanizacijos studijų trūkumo – neišpildyto konceptualumo, apibrėžimo trūkumo, neapibrėžtų skirtumų tarp europeanizacijos, globalizacijos, liberalizacijos. Abu šie modeliai, papildydami vienas kitą, suteikia naudingos informacijos ir apima reikšmingas studijas, tačiau nepateikia konceptualaus europeanizacijos paaiškinimo. Buvo bandymų apjungti abu šiuos konceptus ir europeanizaciją paaiškinti kaip abipusį procesą, kuriame ir vienas, ir kitas daro poveikį bei gali įdiegti savą informaciją, tačiau bandymai išliko teoriniai (Börzel, Risse, 2003).

Abu modelius apjungiantis modelis aiškino europeanizaciją kaip procesą, kuriame tarpininkauja vietos institucijos, per kurias veikėjai bando planuoti savo pageidavimus ES lygmeniu į šalį „parsišiusdami“ ES nuostatas, kurias patys bando formuoti per grįžtamąjį ryšį. Išanalizavusi „Goodness of Fit“ modelio rezultatus, mokslininkė nustatė, jog europeanizacijos procesas veikia grįžtamojo ryšio principu (angl. *Feedback Loop*), pagal kurį šalys patirdamos spaudimą iš ES turi tris galimybes – aktyviai veikti besistengdamos į ES lygmenį įkeliant savus interesus, tokiu atveju mažiau pakeitimų reikės šalyje, nes jei ES reikalavimai atitiks šalies poreikius – nieko keisti nereikės (angl. *Pace Setting*); blokuoti ir delsti įgyvendinti tas iš ES ateinančias idėjas, kurių valstybė narė nenori, nepritaria arba yra (per) brangu realizuoti, tikintis, kad to daryti neberekės arba ateityje tai padaryti bus paprasčiau (angl. *Foot Dragging*); likti neutraliam, nenaudojant nei pirmosios nei antrosios strategijos, bet burtis į koalicijas pagal poreikį su tais, kurie įgyvendina pirmąją arba antrąją strategiją (angl. *Fence Setting*) (Borzel, 2003).

Abipusė europeanizacija suprantama kaip kompleksiškesnis procesas nei tik pokyčiai vienu arba kitu lygmeniu, nes ES gali lemti vidaus pokyčius arba (a) padidinti tam tikrų subjektų, tokių kaip pagrindinė vykdomoji valdžia, vaidmenį kitų vidaus veikėjų atžvilgiu ir (arba) (b) bendrą valstybės galią, susijusią su pilietine visuomene ir pačia ES (Saurugger, Radaelli, 2008). Vertikali europeanizacija, nepriklausomai vienos ar dviejų krypčių, stengėsi įrėminti europeanizacijos procesą į linijinį veiksmą, suteikdama jam numanomą struktūrą, net jei ši nebuvo mokslininkų apibrėžta ir išpildyta. Vertikali europeanizacija, palyginus su horizontalia, yra labiau apibrėžta ir susisteminta, aiškina priežastinius ryšius. Horizontali europeanizacija, skirtingai nuo vertikalios, neapsiriboja aiškiais proceso kryptimis bei aiškina europeanizaciją kaip daugialypį ir daugiakryptį, tinklų primenantį procesą.

5. Horizontali europeanizacija

Horizontali europeanizacija, skirtingai nei vertikalieji modeliai, nenusako aiškaus proceso priežastingumo ir nenustato kintamųjų. Ribos tarp priežasties ir pasekmės, tarp priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų išnyksta, kaip ir aiškumas, kada idėjos yra „įkeliamos“, o kada – „parsisiunčiamos“ (Bulmer, Radaelli, 2004).

Horizontali europeanizacija yra lanksti ir interaktyvi, daugialypė ir daugiakryptė, nelinejinė sąveika tarp struktūrų ir veikėjų, kurioje veikėjai nacionaliniu ir ES lygmeniu daro reikšmingą poveikį abiem lygmenimis. Tai refleksyvus procesas, per kurį dalyviai sąveikauja tarpusavyje dėl valdymo struktūros lygmenų, todėl jų sąveika turi konstruojamą poveikį tiek vidaus, tiek Europos struktūroms. Horizontali europeanizacija papildo vertikalų europeanizacijos supratimą ir praplečia jos ribas. Horizontalus europeanizacijos supratimas dėmesį nuo materialinių europeanizacijos aspektų ir tikslo siekimo, kaip vertikalajame modelyje, perkelia į refleksinį europeanizacijos procesą, kuris veikia nacionalinių veikėjų elgseną, supratimą apie procesus šalyje ir ES lygmeniu. Nacionaliniai veikėjai reaguoja į ES skleidžiamas idėjas ir prie to priartėja mokydamiesi, patirdami natūralų požiūrio kismą per dalyvavimą sistemoje. Horizontali europeanizacija atsisako minties, kad ES ideologinės struktūros daro poveikį nacionaliniams veikėjams naudodamos prievartą ar autoritetą – tai vyksta natūralaus proceso metu. Veikėjas dalyvauja socialinėje struktūroje, kurią pats padeda kurti, tad atliepia struktūros idėjas. Horizontali europeanizacija – tai formalių ir neformalių taisyklių, procedūrų, politikos formavimo ir kitų praktikų kūrimas, institucionalizavimas, bendrų normų ir įsitikinimų, kurie pirmą kartą apibrėžiami ir konsoliduojami priimant ES lygmens sprendimus, kūrimas. Tik tada, kai visų bendromis pastangomis yra sukuriamas precedentas ES lygmeniu, jis įtraukiamas į nacionalinę praktikos, identiteto, politinių struktūrų ir viešosios politikos logiką (Radaelli, 2000). Europeanizacija veikia kaip naujos tapatybės kūrimas, jos supratimas bei gebėjimas atskirti ją nuo šalyje narėje dominuojančios tapatybės ir jai priklausančių politinių, socialinių, kultūrinių aspektų (Winn, Harris, 2003). Europeanizacija nėra tik politikos kūrimas, tai poveikio nacionalinių veikėjų sampratos diegimas, per kurį formuojamos daugialypės tapatybės ir prioritetų supratimas.

Nors europeanizacijos studijose ES yra svarbus tyrimo objektas, tačiau ji neturi galios tapti nuoroda šalims narėms. ES suprantama tik kaip platforma šalims narėms kartu komunikuoti, siekti politinio susitarimo, sąveikauti. ES reikšmė išryškėja per tam tikrą sąveiką ir skiriasi skirtingais lygmenimis, pvz., „parsišunčiant“ arba „įkeliant“ idėjas formuojami pokyčiai, kurie sukelia skirtingus lūkesčius tarp skirtingų proceso dalyvių ir proceso metu lūkesčiai yra suderinami, nustatomos galimo elgesio normos. Tokių bendrai sutartų elgesio normų institucionalizavimas reiškia ES lygmeniu suformuotą atskaitos tašką nacionalinei valstybei, nepriklausomai nuo to, ar valstybė dalyvavo procese ar ne, tačiau nuo jos dalyvavimo gali priklausyti jos elgsena. Tam, kad tokias normas išlaikytų, konstrukcija turi būti reprodukuojama arba įvyks jos transformavimas. Taigi, horizontalios europeanizacijos modelis apima ne tik europeanizacijos kuriamų „nuorodų“ atsiradimą, bet ir jų sklaidą, išlaikymą ir transformaciją.

Horizontalios europeanizacijos modelis kritikuojamas dėl taip ir neapibrėžtos europeanizacijos koncepto išplėtimo (Radaelli, 2000). Horizontalios europeanizacijos kritika yra labai susijusi su bendra europeanizacijos studijų kritika, kadangi apima tą pačią problemą – neapibrėžia aiškios poveikio teritorijos, aiškaus koncepto bei jo ribų tarp horizontalios europeanizacijos, Europos integracijos, liberalizacijos, demokratizacijos, globalizacijos ar konvergencijos (Grabbe, 2002).

Išvados

Išanalizavus mokslinių darbų pateikiamus europeanizacijos aiškinimus galima teikti, kad europeanizacijos samprata kito priklausomai nuo politinių ir socialinių aplinkybių bei sudarė keturis tyrimo laikotarpius, kuriais siekta apimti skirtingus fenomeno aiškinimo aspektus. Žvelgiant į tyrimų raidos etapus atrodytų, jog fenomenas vystytas evoliucine tvarka, tačiau šių tyrimų rezultatas nepasiektas – europeanizacija ir šiandien išlieka nepaaiškintu fenomenu, nėra šaltinių, leidžiančių susidaryti holistinį europeanizacijos supratimą. Pradėtas plėtoti konceptas „iš apačios į viršų“ nuslopo iškėlus idėją, jog daugiau pokyčių pasiekama „iš viršaus į apačią“, tačiau galimai taip yra dėl anksčiau minėto laikotarpio konteksto – „iš viršaus į apačią“ konceptas buvo aktualiausias šalių narių pasirengimo stojimui į ES laikotarpiu, kas natūraliai lėmė sąlygą, kad šalys įgyvendino ES keltus reikalavimus. Horizontali europeanizacija atspindi mokslininkų supratimą, jog europeanizacija yra pernelyg sudėtingas procesas, kad vyktų viena kryptimi, ir siekį atsverti kritiką dėl išankstinio nusistatymo, jog europeanizacija vyksta pagal nurodymus. Horizontaliojo modelio moksliniai tyrimai išskirtinai dažnai baigiami aptakiomis frazėmis, jog europeanizacija gali būti kone kiekvienas šiuolaikinis reiškinys. Europeanizacijos konceptualizavimo darbuose svarbu suprasti, kad nei ES, nei valstybės narės nėra statinės, todėl europeanizacija yra abipusiškumo tarp judančių ypatybių klausimas. Šiuolaikiniai tyrimai kelia tuos pačius klausimus, kuriuos mokslininkai kėlė ir anksčiau, bet atsakymai vis dar nepateikti – kaip atskirti europeanizaciją nuo globalizacijos ir kaip nustatyti, kad pokyčiai vyksta dėl europeanizacijos, o ne organiškai bei kaip paaiškinti europeanizaciją.

Literatūra

- Borzel T. A. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 37, No. 4, p. 573–96.
- Borzel T.A., Risse T. (2000). When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 4, (2000), N°15.
- Börzel T. (2002) Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting: Member State Responses to Europeanization, *Journal of Common Market Studies*, 40 (2), p. 193–214.
- Börzel T. A., Risse T. (2003). Conceptualizing the Domestic Impact of Europe Prepared for Keith Featherstone/Claudio Radaelli (eds.), *The Politics of Europeanisation*. Oxford: Oxford University Press.
- Bulmer S. and Radaelli C. M. (2004). The Europeanisation of National Policy? *Queen's Papers on Europeanisation*, vol. 2004 (1).
- Dyson K. H. F. (2002). Introduction: Emu as Integration, Europeanization and Convergence. In *European States and the Euro*, ed. Dyson, K. H. F. p. 3.
- Deacon B., De La Porte C. Social policy influence of the EU and other global actors: The case of Lithuania. *Policy studies*, Vol. 25, No 2, 2004.
- Haverland M. (2000). National Adaptation to European Integration. The Importance of Institutional Veto Points. *Journal of Public Policy*. Vol. 20 (1), p. 83–103.
- Héritier A. and Knill C. (2001). Differential Responses to European Policies: A Comparison. In *Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking*, ed. Héritier, A. p. 288–290.

- Grabbe H. (2002). *Europeanisation Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*. Centre for European Reform, London, and Wolfson College, Oxford.
- Graziano P. R., Vink M. P. (2013). *Europeanization: Concept, Theory, and Methods*. p. 31–54.
- Risse T. et al. (2001). *Europeanization and Domestic Change: Introduction*. In *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, eds. Green Cowles, M., et al. p. 3.
- Risse T. (2005). *Neo-Functionalism, European Identity, and the Puzzles of European Integration*. Prepared for Tanja Börzel (ed.), *The Disparity of European Integration. Revisiting Neofunctionalism in Honour of Ernst B. Haas, Special Issue of the Journal of European Public Policy*.
- Radaelli C. M. (2000). *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*. *European Integration online Papers (EIoP)*. Vol. 4, Nr. 8.
- Radaelli C. M. (2002). *The domestic impact of european union public policy: notes on concepts, methods, and the challenge of empirical research*. *Politique européenne*. Nr. 1, p. 105–136.
- Saurugger S., Radaelli C. M. (2008). *The Europeanization of Public Policies: Introduction*. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, vol. 10, no. 3, p. 213–219.
- Knill, C., Lehmkuhl, D. (1999). *How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization*. *European integration online papers*, Vol. 3, nr. 7.
- Kvist J., Saari J. (2007). *The europeanisation of social protection*. The policy press. Great Britain.
- Vink M. P. and Graziano P. (2007). *Challenges of a New Research Agenda*. In *Europeanization: New Research Agendas*, eds.
- Vink M. P. and Graziano P. (2008). *Europeanization. New Research Agendas*-Palgrave Macmillan, UK.
- Olsen J. P. (2002). *The Many Faces of Europeanization*. *Journal of Common Market Studies* 5:5, p. 92–152.
- Winn N. and Harris E. (2003). *Introduction: ‘Europeanisation’: Conceptual and Empirical Considerations*. *Perspectives on European Politics and Society*, vol. 4 (1). p. 5–6.

DIVERSITY OF EUROPEANIZATION CONCEPT

Monika ŪSELYTĖ- KRAVČIONOK
Social Welfare Institute of LSRC
A. Goštauto st. 9, LT-01108 Vilnius
E-mail: uselyte.m@gmail.com

Summary. This theoretical article based on literature analysis is willing to analyze the change and diversity of the concept of Europeanization. Three decades Europeanization have had a remarkable scientific interest, unfortunately with little results. Academic literature does not answer the question of what is or what is not Europeanization, does not define the fields of activity of this phenomenon, disagrees about the theoretical approaches that can explain this phenomenon. Moreover, the same scientific question about Europeanization remains nowadays as decades earlier what shows us that minor development achieved.

This long period is divided in four Europeanization research stages influenced by economic, social and political context during that time. First research stage related with enounced European Union (EU) enlargement to east countries (early 1990s) including the fears of old member states due to differences between countries and ontological Europeanization research. The first stage lasts for about a decade and runs second-stage studies on the adaptation period of the new member states. Second stage of Europeanization studies covers post ontological research and focuses on Europeanization process mechanisms – how is Europeanization happening? The third stage associated with the post-economic crisis Europeanization studies and covers Europeanization conceptualization analysis. Fourth stage reiterates the importance of EU enlargement and returns to the initial issues of Europeanization studies. Europeanization studies, to date, remains an unconsolidated, approached by various research strategies, methodologies, concepts, each revealing a particular part of phenomenon but not the conceptual understanding of the concept as a whole. Some studies understand Europeanization as vertical “top down” or “bottom up” process while other understand it as horizontal both sided processes.

Vertical “bottom up” process accept Europeanization as an opportunity for member states to upload their ideas, needs and interests in European level. “Bottom up” studies evaluate how national interests are reflected in European level and what feedback can EU provide for those interests. “Bottom up” direction was not properly developed when “top down” perspective hit the arena of Europeanization research. “Top down” concept of Europeanization is closely related with EU enlargement’s requirements for becoming member states. As far as member states had to meet requirements due to become a member state the process of Europeanization associated with direct actions of EU and its pressure to member states through legal compliance and requirements. That studies investigates how EU influences national policy and how state accept that influence. “Bottom up” concept criticized for the limitation that Europeanization can only take place if the country is a member state while “top down” concept criticized due to the diminished role of the member states, exaggerated position of the EU toward member states and limitation that Europeanization cannot happen organically without interference.

Other studies tried to correct criticism of vertical Europeanization suggesting that this is a complex process and is going in both directions. But as they had to define horizontal Europeanization they realized stretched concept and its difficulty to define. Both vertical and horizontal Europeanization concepts has failed to develop shared definitions and compelling models. The major problem with Europeanisation research is that the majority of the studies not been reflexive about the concept of Europeanization and its theoretical and field utility. The dispersion of studies has led to the need for this article to analyze the change in conceptual understanding of Europeanization. Based on scientific literature analysis this article contributes to the theoretical understanding of Europeanization in Lithuania.

Keywords: Europeanization, theoretical access to Europeanization, horizontal and vertical Europeanization, the “Goodness of Fit” model, National Strategy Model, the European Union.